

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ІМ. Б. Д. ГАВРИЛИШИНА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННІМВ
Ім. Б. Д. Гаврилишина
Людмила ГАВРІЛЮК-ЄНСЕН

2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
проректор з науково-
педагогічної роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ

2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
директор ННІНОТ
Святослав ПИТЕЛЬ

2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН»

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини

Спеціальність С3 Міжнародні відносини

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

кафедра міжнародних відносин та дипломатії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Екзамен (сем.)
Денна	1	2	32	14	5	6	93	150	2
Заочна	1	2	8	4	-	-	138	150	2

Тернопіль - ЗУНУ, 2025

Робочу програму склав д.політ.н., професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії Микола Васильович ЛАЗАРОВИЧ

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин та дипломатії (протокол № 3 від 3.10.2025 р.)

Завідувач кафедри д.е.н., професор Оксана ТУЛАЙ

Гарант ОПП к. е. н., доцент Наталя КАРПИШИН

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Актуальні проблеми українсько-російських відносин»

1. Опис дисципліни

Дисципліна	Галузь знань, спеціальність, ОПП, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Галузь знань – С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини	Статус дисципліни – вибіркова дисципліна циклу професійної підготовки Мова навчання: українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – Міжнародні відносини	Рік підготовки – 1 Семестр – 2
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма – «Міжнародні відносини»	Денна: Лекції – 32 год. Практичні заняття – 14 год. Заочна: Лекції – 8 год. Практичні заняття – 4 год.
Загальна кількість годин – 150 год.	Ступінь вищої освіти – магістр	Денна: самостійна робота – 93 год.; тренінг – 6 год.; Індивідуальна робота – 5 год. Заочна: самостійна робота – 138 год.
Тижневих годин: денна – 10 год., з них аудиторних – 2 год.		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання дисципліни

2.1. Мета вивчення дисципліни «Актуальні проблеми українсько-російських відносин» – надати студентам базові теоретичні знання про особливості й загальні тенденції розвитку українсько-російських відносин в історичній ретроспективі; формування в студентів системи знань про основні етапи двосторонніх взаємин України та Росії, політико-правовий статус українських земель у складі Російської держави на різних етапах історичного розвитку, усвідомлення мотивації російської політики щодо українських справ та її завдань в окремі періоди.

2.2. Завдання вивчення дисципліни: навчити студентів використовувати здобуті знання під час аналізу суперечливих процесів співжиття українського і російського народів та трагічних сторінок історії України в контексті її політичних взаємин з Росією, прогнозувати можливі варіанти розвитку міждержавних стосунків означених суб'єктів; формувати у молоді загальнолюдські цінності, патріотичні переконання, позитивне ставлення до активної участі в будівництві української державності, відчуття причетності до понад тисячолітньої історії українського народу.

2.3. Передумови для вивчення дисципліни: «Політологія», «Історія державотворення та культури України», «Філософія», «Теорія комунікації», «Загальна теорія політики», «Історія зарубіжних та українських політичних вчень», «Сучасні інформаційні технології», «Політологічна теорія держави», «Етнополітологія», «Соціологія», «Світова політична історія».

2.4. Результати навчання: вивчення дисципліни «Актуальні проблеми українсько-російських відносин» дає змогу виробити у студентів навички застосування набутих теоретичних знань у професійній та громадській діяльності, дослідженнях з означеної проблематики; глибше засвоїти та закріпити одержані на лекціях знання; визначити больові точки співжиття українського і російського народів, осмислити деструктивний вплив російської політики на державотворчі процеси в Україні, прогнозувати можливі варіанти розвитку міждержавних взаємовідносин України й Росії.

3. Програма дисципліни

Змістовий модуль 1. Історичні корені імперської політики Росії щодо України.

Тема 1. Актуальні проблеми українсько-російських відносин як навчальна дисципліна.

Предмет курсу «Актуальні проблеми українсько-російських відносин» і його завдання. Джерела та історіографія. Періодизація курсу.

Україна – один із центрів світової цивілізації. Трипільська спадщина в історії українського народу. Формування державотворчих традицій.

Головні етапи генези українського етносу. Походження слов'ян, їх поділ на групи та розселення на території України. Звичаї, вірування, побут східних слов'ян. Анти. Східнослов'янські племена і державно-племінні утворення VII–VIII ст. Заснування і розвиток Києва.

Тема 2. Княжа держава IX–XIV ст. та її історичні витоки.

Теорії походження Київської Русі. Політичні утворення східнослов'янських племен середини IX ст. в арабських джерелах: Куявія, Славія, Арсанія. Династичний переворот.

Державотворчі та етнокультурні процеси киево-руського періоду. Міжнародні зв'язки і місце Київської держави в історії Європи.

Причини, особливості та наслідки політичної роздробленості Київської Русі. Початки занепаду Києва. Загострення протиріч між столицею і Володимиро-Суздальським князівством. Виникнення нових політичних центрів. Перетворення в етнічній сфері. Форми і наслідки залежності Русі від монголо-татар. Об'єднання українських земель у складі Галицько-Волинського князівства.

«Давньоруська народність»: історія проблеми. «Колиска трьох братніх народів». Міф російських геополітиків про Київську Русь як першу фазу євразійської цивілізації. Антинаукова «теорія Погодіна – Соболевського» про російський етнічний характер населення Наддніпрянщини періоду Київської Русі. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства М. Грушевського.

Тема 3. Українсько-московські стосунки XIV – першої половини XVII ст.

Вплив Золотої Орди на становлення московської деспотії східного типу. Євразійська цивілізація на чолі з Москвою як пряма наступниця Золотої Орди. Московська практика «збирання» руських земель.

Політична концепція «Москва – Третій Рим». Ідеї «римського» походження московських князів, «богообраності» Москви в контексті політики московських правителів кінця XV – першої третини XVI ст. Формування імперської ідеології за правління Івана Грозного.

Україна в політичному протистоянні Великого князівства Литовського з Московською державою і Кримом. Боротьба з Московією за Чернігово-Сіверщину. Роль католицької контрреформації та постанов Брестського собору 1596 р. в інтенсифікації зв'язків українського православного духовенства з Москвою. Участь козацтва в суспільно-політичних процесах на теренах Московської держави, воєнні акції запорожців на землях Московії та військова служба царю.

Тема 4. Формування міждержавних відносин України з Московським царством у 1654 – першій пол. 1657 р.

Українсько-московські стосунки напередодні та під час Національно-визвольної революції українського народу в середині XVII ст. Зміна зовнішньополітичної орієнтації гетьмана Б. Хмельницького на Москву та її причини. Рішення Земських соборів 1651 і 1653 рр. Переяславська Рада та ставлення до неї різних суспільних верств і церкви в Україні. Березневі статті 1654 р., їх суть та наслідки. Вхід України під протекторат Московської держави.

Спільний похід українського і московського війська у Галичину та його невдача. Загострення відносин з Москвою. Українські території як розмінна монета на Віленських переговорах Московії та Речі Посполитої 1656 р.

Зовнішня політика Гетьманату в умовах московсько-польського зближення. Створення нової антипольської коаліції, її початкові успіхи та крах. Смерть Богдана Хмельницького. Місце України в міжнародних відносинах Європи.

Тема 5. Українська держава в період Руїни: фактор Московії (друга половина 1657 – травень 1686 р.).

Порушення царатом Українсько-московської угоди 1654 р. Розпалювання царським урядом міжусобного протистояння різних політичних сил в Україні наприкінці 1657 – на початку 1658 р. Розрив відносин з Московією. Гадяцький договір. Українсько-московська війна 1658–1659 рр. Конотопська битва. Усунення гетьмана І. Виговського від влади та його причини.

Переяславські статті гетьмана Ю. Хмельницького і обмеження царським урядом автономії України. Свавільля московських чиновників в Україні та зростання народного невдоволення політикою Москви. Українське військо у московсько-польській війні.

Розчленування України на Лівобережну та Правобережну. Україна у політичних планах Московії, Польщі, Туреччини. Участь правобережного гетьмана П. Тетері у воєнних діях проти Московії. Московські статті лівобережного гетьмана І. Брюховецького. Посилення впливів Московії на українську державну політику. Андрусівське перемир'я – змова Московської держави та Речі Посполитої про поділ України. Розходження державно-політичних курсів гетьманів П. Дорошенка і Д. Многогрішного та царського уряду в 1668–1676 рр. «Вічний мир» і закріплення поділу України.

Тема 6. Посилення наступу російського царизму на автономний устрій Гетьманщини як прояв цивілізаційного протистояння (кінець XVII – XVIII ст.).

Обмеження української державності. Глухівські статті 1669 р., їхні основні положення. Захист державних інтересів України гетьманом Д. Многогрішним. Конотопські статті 1672 р. Особливості внутрішньої та зовнішньої політики гетьмана І. Самойловича. Скасування автономії української православної церкви (1685). Кримський похід 1687 р.

Обрання гетьманом І. Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Стосунки з Москвою. Кримські походи. Посилення наступу царизму на політичну автономію України. Зростання антимосковських настроїв. Північна війна та Україна. Спроби возз'єднання українських земель. Союз зі Швецією і боротьба за відновлення незалежності України. Московський терор. Полтавська катастрофа. Гетьман у вигнанні П. Орлик. Бендерська конституція, її основні положення і значення. Прутський похід Петра І.

Великодержавницька політика Московії щодо України в першій чверті XVIII ст. Решетилівські статті 1708 р. і обрання гетьманом І. Скоропадського. Утворення Малоросійської колегії. Наказний гетьман П. Полуботок та його опір російській політиці ліквідації української автономії. Зміцнення української державності за гетьманування Д. Апостола. «Рішительні пункти» 1728 р.

«Правління гетьманського уряду» і дальший наступ російських властей на автономні права України. Поширення діяльності «Таємної канцелярії» на територію Гетьманщини. Тимчасове відновлення гетьманського правління. Гетьман К. Розумовський і його протиріччя з російською владою. Остаточна ліквідація Єкатериною II гетьманства і відновлення Малоросійської колегії. Зруйнування Запорізької Січі, його причини і наслідки для українського народу. Скасування російським урядом рештків автономних прав Гетьманщини та Слобідської України. Наступ на «вольності» Запоріжжя. Запровадження кріпацтва.

Тема 7. Україна в умовах російської загальноімперської державної системи (кінець XVIII – XIX ст.).

Політичний та національний гніт українського народу. Адміністративно-територіальний устрій підросійської України. Включення Правобережжя до складу Російської імперії. Ідеї панрусизму. Русифікація. Рекрутчина. Колоніальна політика російського царизму.

Початки українського національного відродження в імперському контексті. Діяльність Герольдії. «Історія Русів». Французько-російська війна 1812 р. і участь у ній українського народу. Масонство. Поширення декабристського руху в Україні. Т. Шевченко в національно-визвольному русі. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства, його програмні ідеї та діяльність. Розправа царизму над кирило-мефодіївцями.

Український національний рух другої половини XIX ст. між російськими реформами та державоохоронною політикою царизму. Культурно-освітня діяльність громад. Репресії проти

українства: від Валуєвського циркуляру до Емського указу. Русифікація системи державного управління, суду, школи, науки. Радикалізація українського руху. «Братство тарасівців». «Вірую молодих українців».

Змістовий модуль 2. Українсько-російські відносини новітнього часу (XX – поч. XXI ст.).

Тема 8. Український національно-політичний рух початку XX ст. в контексті російського великодержавного шовінізму.

Політизація національного життя та зростання організованості українського руху в Наддніпрянщині. Переростання культурно-освітнього громадського руху в національно-визвольний. Виникнення, програми і політична діяльність українських політичних партій: РУП, УНП, УДП, УРП, УСДС, УСДРП. Ставлення загальноросійських політичних партій до «українського питання».

Україна в демократичній революції 1905–1907 рр. Перетворення Росії в конституційну монархію. Послаблення національного гніту. Піднесення українського руху. Створення «Просвіт», українських клубів, народних університетів. Діяльність української парламентської громади у I та II Державних думах Росії. Третьочервневий переворот і посилення політичної реакції в країні. Наростання українсько-російських суперечностей. Посилення національного гніту. Столипінський циркуляр 1910 р. Товариство українських поступовців.

Українські землі в умовах Першої світової війни. Галицька битва. Російська окупація Західної України. Репресії проти галицьких українців. Становище українства підросійської України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Створення легіону Українських січових стрільців та відновлення антиросійської збройної боротьби за волю України. Назрівання політичної кризи.

Тема 9. Українська національна революція 1917–1921 рр. у лещатах «червоної» й «білої» армій Росії.

Лютнева демократична революція 1917 р. в Росії, створення органів влади Тимчасового уряду. Ради робітничих і солдатських депутатів. Утворення і діяльність Української Центральної Ради. Політичні партії в Україні. I і II універсали Центральної Ради. Жовтневий переворот у Петрограді. III Універсал і проголошення УНР. Війна більшовицької Росії проти УНР. IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності України. Захоплення Києва російськими військами. Брестський мирний договір, його причини і наслідки.

Особливості внутрішньої політики та зовнішньополітичного курсу Української Держави гетьмана П. Скоропадського. Національно-культурна діяльність гетьманського уряду. Проблема українсько-російського кордону. Прорахунки Гетьманату. Співпраця з російськими шовіністами. Формування антигетьманської опозиції. Більшовицька пропаганда в Україні. Масові селянські збройні повстання. Послаблення гетьманського уряду, зміна його політичного курсу. Грамота гетьмана П. Скоропадського про федерацію України з Росією від 14 листопада 1918 р. Антигетьманське повстання. Зречення влади П. Скоропадського.

Встановлення влади Директорії УНР, особливості її політики. Акт злуки УНР і ЗУНР та його значення. Анулювання більшовицькою Росією Брестського договору і відмову від визнання УНР. Друга війна більшовицької Росії проти УНР. Отаманщина. Інспірування російськими силами єврейських погромів. Спільний похід армії УНР і УГА на Київ. Захоплення України Добровольчою армією А. Денікіна. Оборонні бої українських армій. Третя війна радянської Росії проти України. Перехід армії УНР до тактики партизанської боротьби. Перший Зимовий похід. Варшавська угода. Польсько-український наступ на більшовиків і його невдача. Другий Зимовий похід. Ризький мирний договір. Втрата української державності: причини і наслідки.

Тема 10. Україна в умовах насадження більшовицькою Росією комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР.

Встановлення російської комуністичної системи в Україні, її сутність. Політика «воєнного комунізму». Голод 1921–1922 рр. Антицерковна політика держави. Придушення антибільшовицького повстанського руху. НЕП. Створення СРСР і ліквідація суверенітету України. Утвердження однопартійності.

Політика коренізації як спроба Москви розширити національну та соціальну базу свого режиму. Опір політиці українізації. Наслідки національного відродження. Згорання українізації, її причини і наслідки. Посилення російських впливів.

Зміцнення командно-адміністративної системи. Трагедія соціалістичної модернізації. Голодомор 1932–1933 рр. – спланована акція щодо ліквідації основи української нації і національного відродження. Розгортання масових репресій 1920–1930-х рр. в Україні: особливості політичних процесів. Терор 1937–1938 рр. Комуністичний погром української культури. ГУЛАГ.

Тема 11. Між комуністичним і нацистським тоталітаризмами: Україна в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – початок 1950-х рр.).

«Українське питання» в європейській політиці напередодні та на першому етапі Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 р.). Радянсько-німецький пакт про ненапад і таємна угода про розподіл Східної і Центральної Європи. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Анексія західноукраїнських земель Радянським Союзом та їх інкорпорація в радянську політичну систему. Масові репресії проти місцевого населення. Українсько-російський фактор у політиці ОУН 1939–1941 рр. Становище населення східних областей України.

Військово-політична доктрина СРСР у призмі німецько-радянської війни. Катастрофічні поразки Червоної армії в 1941–1942 рр. та їх причини. Евакуація на Схід матеріальних і культурних цінностей, трудових ресурсів. Масові розстріли працівниками НКДБ та НКВС політв'язнів. Проголошення у Львові Акту відновлення Української держави. Репресії німецьких нацистів. Окупована Україна між радянським партизанським рухом та УПА. Вигнання гітлерівців з України. Возз'єднання українських земель. Територіальні здобутки і втрати УРСР після війни. Вхід України до складу держав-співзасновниць ООН.

Післявоєнне упокорення України радянським режимом. Голод 1946–1947 рр. Повторна радянська заохочення західних областей України. Масові репресії та депортації населення в СРСР. Боротьба з інакомисленням. Цькування української інтелігенції. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН і УПА проти тоталітарного ладу. Примусове переселення українців у 1944–1947 рр.

Тема 12. Від спроб лібералізації радянського режиму до дальшого обмеження конституційних прав та посилення політичних репресій: Україна в середині 1950-х – першій половині 1980-х років.

Українці в умовах контрольованої лібералізації політичного режиму СРСР. Пропагандистська кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР: мотиви і правова основа. Повстання українських політв'язнів у радянських концтаборах 1953–1954 рр. і їхні наслідки. Критики культу особи І. Сталіна. Початок реабілітації жертв комуністичних репресій. Зародження руху «шістдесятників». Розповсюдження українського «самвидаву». Нові політичні репресії.

Тоталітаризація радянського режиму в другій половині 1960-х – середині 1980-х рр., поглиблення його системної кризи. Неосталінізм. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Дальше обмеження прав України. Репресії 1970 – початку 1980-х рр. «Великий погром» 1972 р. «Чистка» керівних державних і партійних кадрів республіки. Курс на прискорення «злиття націй» у СРСР. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Наслідки русифікації в Україні. Нова Конституція УРСР.

Розгортання правозахисного і дисидентського руху, напрями українського дисидентства. Українська робітничо-селянська спілка. Форми спротиву комуністичному тоталітаризмові. Самвидав. Демонстрації протесту. Українська гельсінська група. Боротьба з інакомисленням: тюремні ув'язнення, психушки, адміністративні переслідування.

Тема 13. Український контекст горбачовської «перебудови»: 1985–1991 рр.

Необхідність та пошуки шляхів модернізації суспільства. Погіршення суспільно-політичної та економічної ситуації. Гальмування перебудовних процесів в Україні. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Активізація суспільно-політичного життя в Україні та зростання національної свідомості. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Створення українських «неформальних» груп та ор-

ганізацій, незалежних видань. Перші несанкціоновані мітинги. Відродження національної символіки. Закон про мови. «Живий ланцюг», присвячений Акту злуки УНР і ЗУНР. Демонтаж пам'ятників Леніну. Рух за легалізацію УГКЦ та УАПЦ. Формування багатопартійності. Вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих рад.

Курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності. Декларація про державний суверенітет України. Голодування студентів у Києві. Страйковий рух. Інспірування Кремлем сепаратистських настроїв. Березневий референдум 1991 р. Новоогарьовський процес і Україна. Спроби державного перевороту у Москві та його провал. Акт проголошення незалежності України. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Вибори Президента України.

Тема 14. Україна між «руським міром» та західною цивілізацією (грудень 1991 р. – поч. XXI ст.).

Україна в умовах політичної незалежності. Міжнародне визнання Української держави. Остаточний демонтаж СРСР. Угода про співдружність Незалежних Держав як різнобіжність стратегій України (механізм «цивілізованого розлучення») та Росії (механізм контролю за республіками колишнього СРСР). Позиція України щодо наддержавних структур СНД. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Формування інститутів державності. Політична криза 2000–2001 рр., «касетний скандал».

Неоімперіалістична еволюція зовнішньої політики Російської Федерації на пострадянському просторі. Спекуляції політикуму Росії щодо «російського статусу» Криму та м. Севастополь, порушення прав «російськомовного населення» тощо. Затягування РФ процедури укладання російсько-українського Договору про дружбу, співробітництво і партнерство, зволікання з вирішенням питання власності колишнього СРСР та делімітацією кордону між Україною та Росією. «Тузлинська криза» (2003 р.). Російська політика захисту співвітчизників за кордоном. «Газові війни» Росії проти України. Прагнення РФ віддалити Україну від процесів європейської інтеграції.

Помаранчева революція та Революція гідності як засоби зміни цивілізаційної парадигми України. «Небесна Сотня». Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. Надання Україні права на безвізовий в'їзд її громадян до країн ЄС та членів Шенгенської зони за межами Євросоюзу. Розгортання в Україні процесів декомунізації.

Тема 15. Російсько-українська війна (2014–2024 рр.).

Російська агресія в Криму та на сході України. Загарбання Росією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Ідеологічні засади російської агресії. Концепція «руського міра». Інспірування Росією проголошення т. зв. Донецької і Луганської «народних республік».

Російсько-український фронт у 2014–2021 рр. Початок проведення Україною антитерористичної операції. Активізація Російською Федерацією гібридної війни проти України. Перші поразки та перемоги українських військ. Бої за аеропорт «Донецьк», українські «кіборги». Втручання регулярних військ РФ в Україну. Іловайська трагедія. Бойові дії на Дебальцевському плацдармі. Волонтерський рух.

Російсько-українська війна в міжнародному контексті. Переговори лідерів країн «нормандської четвірки». Мінські угоди. Міжнародні санкції щодо Росії. Попередні наслідки російської агресії в Україну.

Повномасштабне збройне вторгнення Росії в Україну (2022–2024 рр.)

4. Структура залікового кредиту дисципліни

Денна форма навчання

	Кількість годин					
Назва теми	Лекції	Прак-тичні заняття	Самос-тійна робота	Індивід уальна робота	Тренінг	Конт-рольні заходи
Змістовий модуль 1. Історичні корені імперської політики Росії щодо України						
Тема 1. Актуальні проблеми українсько-російських відносин як навчальна дисципліна.	2	2	10	2	3	Питан-ня
Тема 2. Княжа держава IX–XIV ст. та її історичні витоки.	2		6			Тести, питання
Тема 3. Українсько-московські стосунки XIV – першої пол. XVII ст.	2	2	6			Проблемні завдан-ня
Тема 4. Формування міждержавних відносин України з Московським царством у 1654 – перший пол. 1657 р.	2		6			Питан-ня, тести
Тема 5. Українська держава в період Руїни: фактор Московії (друга пол. 1657 – травень 1686 р.).	2	2	7			Проблемні завдан-ня, пи-тання
Тема 6. Посилення наступу російського царизму на автономний устрій Гетьманщини як прояв цивілізаційного протистояння (кінець XVII – XVIII ст.).	2		6			Питан-ня, тести
Тема 7. Україна в умовах російської загальноімперської державної системи (кінець XVIII – XIX ст.).	2	1	6			Проблемні завдан-ня, пи-тання
Змістовий модуль 2. Українсько-російські відносини новітнього часу (XX – поч. XXI ст.)						
Тема 8. Український національно-політичний рух початку XX ст. в контексті політики російського самодержавства.	2	2	6	3	3	Питан-ня, тести
Тема 9. Українська національна революція 1917–1921 рр. у лещатах «червоної» і «білої» армій Росії.	2		7			Проблемні завдан-ня, пи-тання
Тема 10. Україна в умовах насадження більшовицькою Росією комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР.	2		7			Питан-ня, тести
Тема 11. Між комуністичним і нацистським тоталітаризмами: Україна в роки Другої світової війни та	2	2	6			Проблемні завдан-

післявоєнної відбудови (1939 – поч. 1950-х рр.).						ня, питання
Тема 12. Від спроб лібералізації радянського режиму до дальшого обмеження конституційних прав та посилення політичних репресій: Україна в середині 1950-х – першій пол. 1980-х рр.	2		6			Питання, тести
Тема 13. Український контекст горбачовської «перебудови»: 1985–1991 рр.	2	1	6			Проблемні завдання, питання
Тема 14. Україна між Росією та Заходом (грудень 1991 р. – поч. XXI ст.).	2	2	6			Проблемні завдання, питання
Тема 15. Російсько-українська війна (2014–2024 рр.).	4		6			Проблемні завдання, питання
Разом	32	14	93	5	6	

Заочна форма навчання

Назва теми	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Актуальні проблеми українсько-російських відносин як навчальна дисципліна.	2	2	9
Тема 2. Княжа держава IX–XIV ст. та її історичні витоки.			9
Тема 3. Українсько-московські стосунки XIV – першої пол. XVII ст.			9
Тема 4. Формування міждержавних відносин України з Московським царством у 1654 – першій пол. 1657 р.			9
Тема 5. Українська держава в період Руїни: фактор Московії (друга пол. 1657 – травень 1686 р.).			9
Тема 6. Посилення наступу російського царизму на автономний устрій Гетьманщини як прояв цивілізаційного протистояння (кінець XVII – XVIII ст.).	2	2	9
Тема 7. Україна в умовах російської загальноімперської державної системи (кінець XVIII – XIX ст.).			9

Тема 8. Український національно-політичний рух початку XX ст. в контексті політики російського самодержавства.			9
Тема 9. Українська національна революція 1917–1921 рр. у лещатах «червоної» і «білої» армій Росії.			10
Тема 10. Україна в умовах насадження більшовицькою Росією комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР.			9
Тема 11. Між комуністичним і нацистським тоталітаризмами: Україна в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – поч. 1950-х рр.).			9
Тема 12. Від спроб лібералізації радянського режиму до дальшого обмеження конституційних прав та посилення політичних репресій: Україна в середині 1950-х – першій пол. 1980-х рр.	2		10
Тема 13. Український контекст горбачовської «перебудови»: 1985–1991 рр.			9
Тема 14. Україна між Росією та Заходом (грудень 1991 р. – поч. XXI ст.).	2		10
Тема 15. Російсько-українська війна (2014–2024 рр.).			9
Разом	8	4	138

5. Тематика практичних занять

Тема 1. Історичні витоки Української княжої держави IX–XIV ст.

Мета: Простежити основні тенденції формування Київської Русі як держави українського народу. Спростувати міф російських геополітиків про Київську Русь як першу фазу євразійської цивілізації.

Питання для обговорення:

1. Куявія, Славія, Арсанія – політичні утворення східнослов'янських племен середини IX ст. в арабських джерелах.
2. Міжнародні зв'язки і місце Київської держави в історії Європи.
3. Особливості політичної роздробленості Київської Русі, перетворення в етнічній сфері.
4. Об'єднання українських земель у складі Галицько-Волинського князівства.
5. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства М. Грушевського.

Тема 2. Взаємовідносини України та Московії в XIV – першій пол. XVII ст.

Мета: Проаналізувати вплив Золотої Орди на становлення московської деспотії східного типу. Визначити місце України в трикутнику Річ Посполита – Московська держава – Кримське ханство.

Питання для обговорення:

1. Євразійська цивілізація на чолі з Москвою як пряма наступниця Золотої Орди.
2. Ідеї «римського» походження московських князів, «богообраності» Москви в контексті політики московських правителів кінця XV – першої третини XVI ст.
3. Політична концепція «Москва – Третій Рим» та її вплив на формування імперської ідеології за правління Івана Грозного.
4. Україна в політичному протистоянні Великого князівства Литовського та Речі Посполитої з Московською державою і Кримом. Участь козацтва в суспільно-політичних процесах на теренах Московії.

Тема 3. Сподівання та розчарування міждержавних відносин України з Московією в 1654 – першій пол. 1657 р.

Мета: Визначити причини й передумови зміни зовнішньополітичної орієнтації гетьмана Б. Хмельницького з Кримського ханства на Московію. Охарактеризувати наслідки входження України під протекторат Московської держави. Акцентувати увагу на фактичному розриві українсько-московського договору 1654 р. після сепаратного Віленського перемир'я Московії та Речі Посполитої 1656 р.

Питання для обговорення:

1. Переяславська Рада та ставлення до неї різних суспільних верств і церкви в Україні.
2. Березневі статті 1654 р., їх причини, суть і наслідки.
3. Загострення відносин з Москвою: українські території як розмінна монета на Віленських переговорах Московії та Речі Посполитої 1656 р.
4. Місце України в міжнародних відносинах Європи періоду гетьманування Б. Хмельницького.

Тема 4. Московський чинник періоду Руїни в Українській державі (друга половина 1657 – травень 1686 р.)

Мета: Проаналізувати причини розриву гетьманом І. Виговським відносин із Московією. Визначити фактори перемоги українського війська в Конотопській битві. Розкрити сутність періоду Руїни, його причини та наслідки для України.

Питання для обговорення:

1. Українсько-московська війна 1658–1659 рр.: причини, хід, наслідки.
2. Переяславські статті гетьмана Ю. Хмельницького і обмеження царським урядом автономії України.
3. Розчленування України на Лівобережну та Правобережну. Андрусівське перемир'я і «Вічний мир».
4. Московська політика гетьманів П. Тетері, І. Брюховецького, П. Дорошенка.

Тема 5. Наступ російського царизму на політичну автономію Гетьманщини наприкінці XVII – XVIII ст.

Мета: З'ясувати мету, засоби й механізми політики Московії, спрямованої на ліквідацію автономного устрою України. Проаналізувати причини невдачі українсько-шведського союзу проти Московської держави. Визначити основні положення, особливості і значення конституції П. Орлика.

Питання для обговорення:

1. Особливості внутрішньої і зовнішньої політики гетьманів Д. Многогрішного та І. Самойловича, їх стосунки з Москвою. Скасування автономії Української православної церкви.
2. Спроби гетьмана І. Мазепи відновити незалежність України: передумови і наслідки.

3. Великодержавницька політика Російської імперії щодо України в першій чверті XVIII ст. Утворення Малоросійської колегії.

4. Наказний гетьман П. Полуботок та його опір російській політиці ліквідації української автономії.

5. Скасування російським урядом автономних прав Гетьманщини та зруйнування Запорізької Січі, їх причини і наслідки для українського народу.

Тема 6. Колоніальна політика російського царизму в Україні наприкінці XVIII – XIX ст.

Мета: Проаналізувати основні засади колоніальної політики Росії на українських землях. Визначити причини, етапи й особливості українського національного відродження та форми репресій проти українства в Російській імперії.

Питання для обговорення:

1. Адміністративно-територіальний устрій підросійської України.
2. Соціально-економічний, політичний та національний гніт українського народу, його форми і засоби.
3. Початки українського національного відродження в імперському контексті.
4. Розправа царизму над Т. Шевченком та діями Кирило-Мефодіївського товариства.
5. Український національний рух другої половини XIX ст. між російськими реформами та державоохоронною політикою царизму.

Тема 7. Суспільно-політичний і національний рух в Україні на початку XX ст.

Мета: Охарактеризувати особливості зародження та програмні засади українських політичних партій початку XX ст. Визначити здобутки національно-визвольного руху українців під час російської революції 1905–1907 рр. Простежити бойовий шлях легіону Українських січових стрільців та розкрити трагізм Першої світової війни для України.

Питання для обговорення:

1. Політизація національного життя та зростання організованості українського руху в Наддніпрянщині. Виникнення, програми і політична діяльність РУП, УНП, УДП, УРП, УСДС, УСДРП.
2. Україна в демократичній революції 1905–1907 рр.: здобутки і втрати.
3. Наростання українсько-російських суперечностей; ставлення загальноросійських політичних партій до українського питання.
4. Українські землі в умовах Першої світової війни: трагедія братовбивства.
5. Створення легіону Українських січових стрільців та відновлення антиросійської збройної боротьби за волю України.

Тема 8. Російський фактор розвитку Української національної революції 1917–1921 рр.

Мета: Охарактеризувати передумови і форми відродження національної державності в Україні на початку XX ст. Порівняти характерні риси розвитку Української революції за часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР та ЗУНР. Визначити причини і наслідки поразки українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Питання для обговорення:

1. Українська Центральна Рада між Лютневою демократичною революцією та Жовтневим переворотом у Петрограді.
2. Війна більшовицької Росії проти УНР та проголошення незалежності України.
3. Здобутки і прорахунки Гетьманату П. Скоропадського, його співпраця з російськими шовіністами.
4. Акт злуки УНР і ЗУНР у контексті другої війни більшовицької Росії проти України.
5. Україна між інвазією Російської добровольчої армії А. Денікіна й третьою війною радянської Росії.
6. Втрата української державності: російський слід.

Тема 9. Міжвоєнна Україна під владою російсько-радянського тоталітаризму.

Мета: Проаналізувати причини, статус і наслідки входження України до складу СРСР. Визначити основні тенденції громадсько-політичного життя України міжвоєнного часу, соціальні деформації періоду та становище основних верств населення.

Питання для обговорення:

1. Україна в умовах насадження більшовицькою Росією комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР.
2. Політика коренізації як спроба Москви розширити національну та соціальну базу свого режиму.
3. Голодомор 1932–1933 рр. – спланована акція щодо ліквідації основи української нації і національного відродження.
4. Розгортання масових репресій 1920–1930-х рр. в Україні: особливості політичних процесів. Терор 1937–1938 рр.

Тема 10. «Українське питання» в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – поч. 1950-х рр.)

Мета: Розкрити основний зміст радянсько-німецьких договорів 1939 р. та їх наслідки для українських земель. Проаналізувати характерні риси націоналістичного і комуністичного рухів Опору в Україні та визначити внесок українського народу в перемогу над нацистською Німеччиною в Другій світовій війні. З'ясувати сутність підпільно-партизанської боротьби ОУН та УПА проти радянського тоталітарного ладу.

Питання для обговорення:

1. Радянсько-німецькі таємні угоди та анексія західноукраїнських земель СРСР і їх інкорпорація в радянську політичну систему.
2. Окупована нацистами Україна між Українською повстанською армією та радянськими партизанами.
3. Територіальні здобутки і втрати УРСР після війни. Входження України до складу держав-співзасновниць ООН.
4. Післявоєнні заходи радянського режиму щодо впокорення країни: масові репресії та депортації населення, боротьба з інакомисленням, цькування інтелігенції.
5. Повторна радянська західних областей України та підпільно-партизанська боротьба ОУН та УПА проти тоталітарного ладу.

Тема 11. Від деєталінізації до неосталінізму: Україна в середині 1950-х – першій пол. 1980-х рр.

Мета: Охарактеризувати особливості процесу деєталінізації в Україні. Проаналізувати причини й наслідки передачі Кримської області до складу УРСР. Розкрити сутність курсу компартії на прискорення «злиття націй» та його вплив на русифікацію України.

Питання для обговорення:

1. Повстання українських політв'язнів у радянських концтаборах 1953–1954 рр. та початок реабілітації жертв комуністичних репресій.
2. Мотиви і правова основа передачі Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР.
3. Тоталітаризація радянського режиму в другій половині 1960-х – середині 1980-х рр., поглиблення його системної кризи.
4. Курс на прискорення «злиття націй» та наслідки його реалізації в Україні: дальше обмеження національних прав, посилення реакції в духовному житті, репресії, русифікація, спотворення історії України.
5. Розгортання правозахисного і дисидентського руху, його напрями в Україні.

Тема 12. Україна на переломі: 1985–1991 рр.

Мета: Прослідкувати особливості соціально-економічного становища України в другій пол. 1980-х – на поч. 1990-х рр. Охарактеризувати розгортання національного руху в Україні в умовах «перебудови» та його мету. Визначити основні етапи формування багатопартійної системи в Україні.

Питання для обговорення:

1. Необхідність та пошуки шляхів модернізації суспільства, гальмування перебудовних процесів в Україні.
2. Чорнобильська катастрофа, приховування московським керівництвом її наслідків.
3. Активізація суспільно-політичного життя в Україні та зростання національної свідомості.
4. Формування багатопартійності та курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності.
5. Від Декларації про державний суверенітет України до референдуму про її незалежність.

Тема 13. Становлення незалежної Української держави.

Мета: Порівняти основний зміст та напрямки діяльності президентів і урядів України. Визначити вплив Росії на політику Української держави. Проаналізувати заходи України щодо її європейської інтеграції.

Питання для обговорення:

1. Угода про співдружність Незалежних Держав як різнобіжність стратегій України (механізм «цивілізованого розлучення») та Росії (механізм контролю за республіками колишнього СРСР).
2. Неоімперіалістична еволюція зовнішньої політики Російської Федерації на пострадянському просторі й Україна.
3. Помаранчева революція та Революція гідності як засоби зміни цивілізаційної парадигми України.
4. Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, її реалізація.

Тема 14. Україна в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.)

Мета: Визначити причини та основні етапи російсько-української війни. Проаналізувати заходи провідних країн світу щодо припинення бойових дій в Україні.

Питання для обговорення:

1. Ідеологічні засади російської агресії в Україні. Концепція «русского міра».
2. Загарбання Російською Федерацією Автономної Республіки Крим і м. Севастополь та інспірування проголошення т. зв. Донецької і Луганської «народних республік». Втручання регулярних військ РФ в Україну.
3. Початок проведення Україною антитерористичної операції, перші поразки та перемоги українських військ.
4. Волонтерський рух забезпечення ресурсами української армії.
5. Мінські угоди та міжнародні санкції щодо Росії.

6. Тренінг

Організація та проведення тренінгу

Тренінг (training) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання поставлених завдань в одному із видів діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. to train – виховувати, навчати) – комплекс вправ для пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

Порядок проведення тренінгу

Вступна частина проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

Організаційна частина полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил у вигляді таблиць, бланків документів.

Практична частина реалізується шляхом виконання завдань у групах студентів у кількості 3–5 осіб з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.

Підведення підсумків. Обговорюють результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносили на тренінгові заняття.

Тематика тренінгів:

1. Інтелектуальна гра «Дебати» на тему «Російська Федерація: партнер світової спільноти чи її ворог?».
2. Інноваційна гра на тему: «Шляхи та способи припинення російсько-української війни».
3. Українська незалежна держава – результат політичного самовизначення українського народу чи збіг обставин?

7. Самостійна робота студентів

Реферат / есе з дисципліни «**Актуальні проблеми українсько-російських відносин**» виконується самостійно кожним студентом на основі засвоєння програмного матеріалу. Виконання реферату / есе є одним із обов'язкових складових 4 Модуля (Самостійна робота) залікового кредиту з дисципліни «**Актуальні проблеми українсько-російських відносин**». Реферат / есе оформляється у відповідності до встановлених вимог.

Реферат / есе з дисципліни «Актуальні проблеми українсько-російських відносин» самостійно виконує кожен студент на основі засвоєння програмного матеріалу. Реферат має охоплювати всі основні теми дисципліни. Виконання реферату – один з обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни «Актуальні проблеми українсько-російських відносин». Реферат потрібно оформлювати відповідно до встановлених вимог.

Реферат / есе повинен містити наступні розділи:

Титульний аркуш містить:

- назву університету;
- назву кафедри;
- назву навчальної дисципліни;
- номер академічної групи;
- дату подання викладачеві на перевірку – день, місяць, рік.

1. Зміст.

2. Вступ. Вступ розкриває сутність, стан наукового завдання і його значення. Тут само вказують мету й завдання дослідження.

3. Основна частина. Розкриває наукове дослідження і відповідає обраній темі, вступу й висновкам роботи.

4. Висновки. У висновках вказують результати, отримані при проведенні дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення поставленого завдання відповідно до результатів дослідження.

5. Список літератури. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Оформлюють у такому порядку

- використана література (у т. ч. періодична);
- література іноземними мовами;
- Інтернет джерела з обов'язковою позначкою, яка інформація міститься на цьому сайті (порталі). Неприпустиме посилання пошуків на сайти.

6. Вимоги до оформлення. Шрифт Times New Roman, 14, півторачний інтервал; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, ліве – 25 мм, праве – 15 мм.

**Варіанти реферату / есе з дисципліни:
«Актуальні проблеми українсько-російських відносин».**

1. Політичні утворення східнослов'янських племен середини IX ст. в арабських джерелах: Куявія, Славія, Арсанія.
2. Теорії походження Київської Русі.
3. Загострення протиріч між Києвом і Володимиро-Суздальським князівством.
4. Ідеї «римського» походження московських князів, «богообраності» Москви в контексті політики московських правителів кінця XV – першої третини XVI ст.
5. Політична концепція «Москва – Третій Рим» та її вплив на формування імперської ідеології за правління Івана Грозного.
6. Участь козацтва в суспільно-політичних процесах на теренах Росії, воєнні акції запорожців на російських землях та військова служба цареві.
7. Спільний похід українського і московського війська у Галичину в 1655 р. та його невдача.
8. Українсько-московська війна 1658–1659 рр.
9. Андрусівське перемир'я – змова Московської держави з Польщею про поділ України.
10. Скасування автономії української православної церкви (1685) та його наслідки.
11. Перша малоросійська колегія: її створення та діяльність.
12. «Правління гетьманського уряду» і дальший наступ російських властей на автономні права України.
13. Від Валуєвського циркуляру до Емського указу: репресії проти українства.
14. Створення легіону Українських січових стрільців та відновлення антиросійської збройної боротьби за волю України.
15. Перша війна більшовицької Росії проти УНР.
16. Друга війна більшовицької Росії проти УНР.
17. Третя війна більшовицької Росії проти УНР.
18. Грамота гетьмана П. Скоропадського про федерацію України з Росією від 14 листопада 1918 р.: причини і наслідки.
19. Інспірування російськими силами єврейських погромів на території України в 1918–1919 рр.
20. Голодомор 1932–1933 рр. – спланована акція щодо ліквідації основи української нації і національного відродження.
21. Українсько-російський фактор у політиці ОУН 1939–1941 рр.
22. Україна – держава-засновниця ООН.
23. Пропагандистська кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради та передача Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР: мотиви і правова основа.
24. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики московського центру.
25. Форми українського спротиву комуністичному тоталітаризмові в 1970 – першій половині 1980-х років.
26. «Тузлинська криза» 2003 р.
27. Загарбання Росією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь у 2014 р.
28. Російська агресія на сході України в 2014–2017 рр. та її ідеологічні засади.
29. Активізація Російською Федерацією гібридної війни проти України в 2014–2017 рр.
30. Перші поразки та перемоги українських військ у 2014 р.

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Актуальні проблеми українсько-російських відносин».

використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;

- оцінювання результатів рефератів/есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань
- тренінг
- екзамен

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4
20%	20%	5%	15%	40%
Поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять	Модульний контроль передбачає оцінку завдань по кожній темі. Оцінка виставляється як сума отриманих балів за кожне завдання (1 завдання – макс. 25 балів)	Тренінг (Оцінка виставляється за виконане завдання)	Самостійна робота (Оцінка виставляється за виконане завдання)	Екзамен містить 3 теоретичних і 1 практичне завдання. Кожне завдання оцінюється макс. 25 балів. Оцінка виставляється як сума отриманих за кожне завдання балів

Поточне опитування під час заняття:

90–100 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань;

75–89 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки;

65–74 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом та викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

60–64 бали – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань, допускаючи при цьому суттєві неточності;

1–59 балів – не володіє навчальним матеріалом, не розкриває зміст теоретичних питань.

Підсумкова оцінка за поточне опитування кожного модуля визначається як середнє арифметичне оцінок, отриманих під час занять в межах кожного модуля.

Тренінг:

90–100 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його використовує під час виконання завдань тренінгу, виявляє творчий підхід до виконання завдань;

75–89 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, але при виконанні окремих завдань тренінгу не вистачає достатньої глибини та аргументації його використання, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки, загалом виявляє творчий підхід до виконання завдань;

65–74 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом та загалом його використовує при виконанні завдань тренінгу, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргумента-

ції, допускаючи при цьому суттєві неточності та помилки, в окремих моментах виявляє творчий підхід до виконання завдань;

60–64 бали – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його використовує, недостатньо розкриває зміст завдань тренінгу, допускаючи при цьому суттєві неточності, не виявляє творчого підходу до виконання завдань;

1–59 – не володіє навчальним матеріалом, не розкриває зміст завдань тренінгу, не бере участі у колективних завданнях під час проведення тренінгу.

Самостійна робота:

90–100 балів – зміст самостійної роботи повністю відповідає встановленим вимогам, містить елементи самостійного дослідження, свідчить про високий рівень опанування навчального матеріалу, студент на високому рівні виявляє творчий підхід до виконання завдань;

75–89 балів – зміст самостійної роботи в основному відповідає встановленим вимогам, можуть бути несуттєві недопрацювання за окремими завданнями, свідчить про належний рівень опанування навчального матеріалу, студент належно виявляє творчий підхід до виконання завдань;

60–74 балів – поставлені завдання виконані на недостатньому рівні; наведені авторські напрацювання є загальними і слабо обґрунтованими, свідчать про недостатній рівень опанування навчального матеріалу; студент припускається значних помилок у виконанні завдань, в окремих моментах виявляє творчий підхід до виконання завдань;

1–59 балів – завдання практично не виконані; відсутні авторські напрацювання; грубі помилки у вирішенні завдань роботи, що свідчать про низький рівень опанування навчального матеріалу; студент не виявляє творчого підходу до виконання завдань.

Модульна робота складається з 4 теоретичних (проблемних) питань. За відповідь на кожне питання студент може отримати від 0 до 25 балів.

15–25 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, всебічно, самостійно та аргументовано його викладає під час відповіді, глибоко та всебічно розкриває зміст завдання.

1–14 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не в повному обсязі, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, недостатньо розкриває зміст завдання, допускаючи при цьому суттєві неточності, відповіді на запитання нечіткі.

Екзамен – вид контролю, при яких засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу оцінюється від 0 до 100 балів як сума балів за виконані завдання.

Екзаменаційний білет складається із:

3 теоретичних питань і 1 практичного завдання. За відповідь на кожне з них студент може отримати від 0 до 25 балів.

15–25 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, всебічно, самостійно та аргументовано його викладає під час відповіді, глибоко та всебічно розкриває зміст завдання.

1–14 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не в повному обсязі, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, недостатньо розкриває зміст завдання, допускаючи при цьому суттєві неточності, відповіді на запитання нечіткі.

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	Відмінно	A (відмінно)
85–89	Добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	Задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	Незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Електронний варіант лекцій	1–15
2.	Фліпчарт, ноутбук, проєктор	
3.	Мультимедійне супроводження лекцій, підготовлене у програмі Microsoft PowerPoint	1–15
4.	Індивідуальні завдання для самостійного виконання (електронний варіант)	1–15
5.	Пакет презентаційних матеріалів	1–15

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Підручники та навчальні посібники:

1. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навч. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2013. 346 с.
2. Лазарович М. В. Актуальні проблеми українсько-російських відносин : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 32 с.
3. Лазарович М. В. Ілюстрована історія та культура України : підруч. Тернопіль : Джура, 2022. 616 с.
4. Лазарович М. В. Історія та культура України : підруч. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 731 с.
5. Полещук Т. Історія Росії ХІХ – поч. ХХ ст. Львів : Паїс, 2008. 400 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. К. : Генеза. 1997. 395 с.

Основна література:

7. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проєкту, упоряд. і наук. ред.). К. : «МП Леся», 2016. 586 с.
8. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 432 с.
9. Грицак Я. Нарис історії України : Формування модерної нації ХІХ–ХХ століття. К. : Генеза, 2019. 656 с.
10. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. К. : Дніпро, 1993. 447 с.
11. Грушевський М. С. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства. Вивід прав України. Львів, 1992. С. 7–13.
12. Дейвіс Н. Європа: Історія. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.
13. Енциклопедія історії України: Україна – Українці: Кн. 1 / редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.) та ін. ; НАН України. Інститут історії України. К. : «Наукова думка», 2018. 608 с.
14. Енциклопедія історії України: Україна – Українці: Кн. 2 / відп. ред. В. Смолій. К. : «Наукова думка», 2019. 1112 с.
15. Залізник Л. Л. Від склавинів до української нації. К. : Бібліотека українця, 2004. 256 с.
16. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст. : навч. посіб. / В. Ф. Салабай, І. Д. Дудко, М. В. Борисенко, М. П. Чуб. К. : КНЕУ, 2006. 368 с.
17. Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін. Львів, 1992. С. 170–198.
18. Кононенко К. Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї 1917–1960. Мюнхен : Український техн.-госп. інститут, 1965. 535 с.
19. Конституція України. К. : Центр навчальної літератури, 2020. 64 с.
20. Країнознавство : підручн. / за ред. В. П. Крижанівського та В. І. Головченка. К. : Київ. ун-т, 2009. 590 с.
21. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) : моногр. / Міністерство культури та інформаційної політики України. К. : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.: іл.
22. Лазарович М. «Розпочали стрільці українські з москалями тан...»: Збройна боротьба легіону УСС проти російських загарбників на Тернопільщині під час Першої світової війни. Тернопіль : Джура, 2019. 208 с.: іл.

23. *Лазарович М. В.* Українські січові стрільці у боротьбі за волю України : моногр. / Міністерство інформаційної політики України. Ічня : ПП «Формат», 2018. 766 с.: іл.
24. *Лазарович М.* І було пекло на землі...: Голодомор 1932–1933 років в Україні: передумови, механізми здійснення, наслідки. Тернопіль : Джура, 2008. 620 с.
25. *Лазарович М.* Політика українських урядів періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 років у сфері міжетнічних відносин: порівняльний аналіз : у 2-х кн. Кн. 1 : монографія. Riga : GlobeEdit, 2019. 688 с.
26. *Лазарович М.* Політика українських урядів періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 років у сфері міжетнічних відносин: порівняльний аналіз : у 2-х кн. Кн. 2 : документи і матеріали. Riga : GlobeEdit, 2019. 176 с.
27. *Лазарович М.* Російсько-українська війна (2014–2017 роки): короткий. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. 240 с.
28. *Мадіссон В., Шахов В.* Сучасна українська геополітика : навч. посіб. К. : Либідь, 2003. 176 с.
29. Міжнародні відносини та зовнішня політика 1980–2000 роки : підручн. / за ред. С. В. Головка. К. : Либідь, 2001. 624 с.
30. *Протопопов А. С., Козьменко В. М., Шпаковская М. А.* История международных отношений и внешней политики России (1648–2010) : учебн. 3-е изд. Москва : Аспект Пресс, 2012. 384 с.
31. *Сардачук П. Д., Сагайдак О. П.* Україна в двосторонніх міжнародних відносинах (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : навч.-довід. посіб. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 328 с.
32. Україна і Росія в історичній ретроспективі : нариси в 3 т. Т. 1 : Українські проекти в Російській імперії / редрада : акад. НАН України В. М. Литвин (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2004. 504 с.
33. Україна і Росія в історичній ретроспективі : нариси в 3 т. Т. 2 : Радянський проект для України / редрада : акад. НАН України В. М. Литвин (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2004. 531 с.
34. Україна і Росія в історичній ретроспективі : нариси в 3 т. Т. 3 : Новітній український державотворчий процес / редрада : акад. НАН України В. М. Литвин (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2004. 327 с.
35. Україна у сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти : моногр. / за ред. Ф. М. Рудича. К. : МАУП, 2002. 488 с.
36. Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. Т. 1 / редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. 760 с.
37. Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. 812 с.
38. *Чекаленко Л. Д.* Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів) : підручн. 2-ге вид. К. : Кондор, 2011. 290 с.
39. *Abramson H.* A Prayer for the Government. Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917–1920. Cambridge : Harvard University Press, 1999. 258 p.
40. *Davies N.* Europe: A History. New York : Oxford University Press, 1996. 1365 p.
41. *Doroshenko D.* A survey of Ukrainian history. Winnipeg : Humeniuk publishing foundation, 1984. 873 p.
42. *Goldelman S. I.* Jewish national autonomy in Ukraine. 1917–1920. Chicago, 1968. 130 p.
43. *Hrushevsky M.* History of Ukraine. Hamden : Published for the Ukrainian National Association, 1970. 629 p.
44. *Lazarovych M.* «We will give our souls and bodies for our freedom»: Ukraine in the struggle against the armed aggression of the Russian Federation (2014–2020) : monogr. Kyiv : PE AVIAZ, 2020. 452 p.: ill.
45. *Magosci P. R.* History of Ukraine. Toronto : University of Toronto Press, 1996. 784 p.
46. *Plokhy S.* The Cossack Myth. History and Nationhood in the Age of Empires. Cambridge University Press. 2012. 408 p.: ill.
47. *Plokhy S.* The Gates of Europe: A History of Ukraine. New York : Basic Books, 2015. 397 p.
48. *Plokhy S.* Yalta. The Price of Peace. New York: Viking, 2011. 480 p.

49. *Subtelny O. Ukraine: A History*. 4th ed. Toronto: University of Toronto Press. 2009. 785 p.: ill.

Додаткова література:

50. *Лазарович М.* І було пекло на землі...: Голодомор 1932–1933 років в Україні: передумови, механізми здійснення, наслідки / М. Лазарович. – Тернопіль : Джура, 2008. – 620 с.
51. *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. Лазарович. – Тернопіль, 2016. – 628 с.
52. *Лазарович М. В.* Історичні детермінанти політичної мобілізації російської національної меншини України на початку Української революції 1917–1921 рр. [Текст] / М. В. Лазарович // *Гілея : науковий вісник*. – 2012. – Вип. 63 (№ 8). – С. 617– 621.
53. *Лазарович М.* Професор Микола Лазарович: «Якщо б мені запропонували дібрати синонім до поняття «Росія», я обрав би – «брехня» / розмову вів Мирослав Лазарук. *Буковинський журнал*. 2018. № 3 (109). С. 4–19.
54. *Лазарович М. В.* Російська національна меншина України у ХІХ – на початку ХХ століття: соціально-економічний вимір [Текст] / М. В. Лазарович // *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє : щорічник*. – 2014. – Вип. 19 : у 2 ч. Ч. 1. – С. 84–94.
55. *Лазарович М. В.* Російсько-українська війна (2014–2017 роки): короткий нарис / М. В. Лазарович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. – 240 с.
56. *Лазарович М. В.* Українські січові стрільці у боротьбі за волю України : моногр. / Міністерство інформаційної політики України. Ічня : ПП «Формат», 2018. 766 с.: іл.
57. *Левинський В.* Царська Росія і Українська справа / Володимир Левинський. – Монреал : Накладом Івана Гниди, 1917. – 120 с.
58. *Луценко А. В.* Вплив стратегії м'якої сили Російської Федерації на зовнішню політику України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. К., 2009. Вип. 85, ч. 1. 2009. С. 215–221.
59. *Овчар І.* Державно-правові механізми регулювання українсько-російських взаємин. *Вибори та демократія*. 2011. № 3. С. 32–38.
60. *Пасічник В.* Національна ідея в контексті українсько-російських відносин : моногр. Львів : СПОЛОМ, 2007. 182 с.: іл.
61. *Півторак Г.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов / Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». – К.: Академія, 2001. – 152 с.
62. *Полонська-Василенко Н.* Дві концепції історії України і Росії. – Мюнхен: УВУ, 1964. – 52 с.
63. Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. 352 с.
64. Російський імперіалізм / упоряд. Тарас Гунчак ; пер. з англ. Тараса Цимбала. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 395 с.